

Základní principy demokracie

Autor: Mgr. Jaromír JUŘEK

Kopírování a jakékoliv další využití výukového materiálu je povoleno pouze s uvedením odkazu na www.jarjurek.cz.

1. Základní principy demokracie

Demokracie

Demokracie (řecky δημοκρατία, vláda lidu, původně z řeckého δημος (demos), lid a κρατειν (kratein), vládnout) je forma vlády, případně státu, ve které je zdrojem moci lid.

Formy demokracie:

- zastupitelská demokracie (nepřímá, politické rozhodnutí přijímají v zájmu lidu jeho, na určité období zvolení, zástupci)
- přímá demokracie - lid vykonává státní moc přímo rozhodnutím, vyslovením své vůle (referendem, přímou iniciativou)

Základním principem demokracie je, že **občané mají možnost se podílet na politickém rozhodování a mohou vstoupit do jakýchkoliv politických stran.**

Za reálnou demokracii považujeme stav, kdy státní moc je odvozena od suverenity lidu (státní moc nepochází od panovníka, od Boha, ale ani od všeho lidu).

Demokracie je dnes jeden z **nejrozšířenějších způsobů řízení státu**. Mezi demokratické státy patří téměř všechny státy Evropy, Austrálie, Nový Zéland, Indie, Izrael, USA, Kanada či některé státy v Jižní Americe.

Slovo demokracie se v průběhu 20. století **stalo slovem s kladnou hodnotou a bývá zneužíváno** i pro režimy zásadně demokratické, v nichž sice probíhají formálně volby, ale jejich příprava i průběh jsou kontrolovány vládnoucí skupinou. Tyto státy jsou co do obsahu výkonu politické moci autoritářské. Ve srovnání s nimi je proto třeba odlišit pravé demokracie západního stříhu, které jsou označovány jako liberální demokracie. Pouze v těchto probíhá skutečně svobodná politická soutěž, svobodné vytváření veřejného mínění a jsou zajišťovány i svobody občanů. Liberálních demokracií je ve světě pouze několik desítek.

Mnozí lidé (např. spisovatel Francis Fukuyama) považují demokracii za nejlepší státní zřízení a tvrdí, že zde demokracie bude navždy. Naopak mezi odpůrce demokracie patřil např. Aristoteles, jemuž „...demokracie splývala s vládou lůzy...“. Ačkoliv Aristoteles pracoval s dobovým poznáním a rozeznával i kladnou verzi demokracie, pouze pod jiným svým názvem politeia, jeho postřehy a varování o možnosti degenerace „lidových“ zřízení jsou stále platné.

Znaky reálné demokracie:

Hlavní principy

- Držitelem (zdrojem) politické moci je lid
- Periodické volby
- Povinnost odevzdat moc nejpozději po uplynutí volebního období
- Nezměnitelnost maximální délky období
- Ochrana politických menšin i jednotlivců

Další běžné znaky současných liberálních demokracií

- účinná a informovaná veřejná diskuse – k ní patří nejen svobodná a nezávislá média, ale i politická kultura, která je zpravidla kultivována historickými zkušenostmi dané společnosti
- zajištění lidských práv
- ochrana menšin a jejich práv a umožnění jejich integrace (zapojení do většinové společnosti)
- dělba moci na zákonodárnou moc, výkonnou moc a soudní moc, byť v kontinentálním modelu není exekutiva od legislativy striktně oddělena, neboť bývá na parlamentu v různé míře závislá mechanismem vyslovování důvěry resp. nedůvěry. To neplatí v USA, kde je plná dělba moci prezidentským systémem. Justice ale musí být od exekutivy oddělena – být na ní nezávislá. Exekutiva je vázána odpovědností k lidu – buď přímo (v systému plné dělby moci), nebo nepřímo – přes zákonodárny sbor
- právní stát spravedlivé (legitimní) zákony a účinné prosazování jejich dodržování
- transparentnost, průhlednost rozhodování, přehledné financování, účinný veřejný dozor nad státní mocí a použitím jí svěřených prostředků
- rovnost šancí pro každého, bez ohledu na jeho původ (například rovný přístup ke vzdělání, právní ochrana rovných a spravedlivých podmínek v podnikání)

- poskytnutí základních sociálních podmínek pro důstojný život všech

V demokracii musí být vymahatelné právo. Proto hovoříme o právním státě. Nikdo nás tedy nemůže nutit k něčemu, co neukládá stát. Výkonná moc je zákonem vázána na zákonodárnu, a to ústavou. Lidská práva jsou nezcizitelná a nepromlčitelná a jedinec má vždy primát před státem.

Způsoby demokratické kontroly:

- Referendum - hlasování občanů o závažné otázce. Musí být stanovena konkrétní otázka, na kterou se odpovídá ano nebo ne.
- Plebiscit - hlasování obyvatel na určitém území o tom, jestli chtějí být samostatní nebo ne. Jedná se o jednorázové rozhodnutí.
- Iniciativa - právo občanů navrhnout nějakou změnu (např. mohou navrhnout referendum, vyhlášku, apod.). Občané musejí v tomto případě sepsat petici a sehnat požadovaný počet podpisů. Tento způsob kontroly není závazný pro politiku.
- Odvolání - odvolání volených úředníků. Pro úředníky ve vysoké politice (např. v parlamentu) platí, že nemohou být vyhozeni, pouze mohou být odvoláni. K odvolání může vést i to, že je sepsána petice, kterou pokud podepíše nadpoloviční většina poslanců, musejí se vyhlásit nové volby.

Klíčovým principem demokracie je, že se občané podílejí (participují) na politickém rozhodování.

Obsah

 1. Základní principy demokracie

2